

Şarkışla'da Hastalıklar ve tedavileri

Emin Kuzucular

KAYNAK KİŞİLER :

- 1 — **Zöhre Topçu**
Kalaycık köyünde doğmuş, Yaprıcık köyüne gelin gitmiş.
76 yaşında.
Okuma yazma bilmiyor.
Kendi kendisini yetiştirip diplomasız ebe olmuş.
- 2 — **Periza Yılmaz**
Bedirli köyünde doğmuş. Halen Sivas'ta oturuyor.
55 yaşında.
- 3 — **Mevlûde Dağcı**
Karacavıran köyünden.
68 yaşında, dul.
Okuma yazma bilmiyor.
Bir çocuklu.
Köyün diplomasız ebesi.
- 4 — **Hayriye Uçar**
Akçakışla köyünden.

Gelecek sayıda :

Pir Sultan Abdal niçin asıldı?

- (1) Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal, Milliyet Yayınları, sh. XVII.
- (2) Azap : Evin dışındaki işleri yapmakla görevli erkek hizmetçi.
- (3) Aleviler "Hızır Aleyhisselam"dan gayrısına Hızır demezler, Hızır derler.
- (4) Hüseyin Hüsamettin, Amasya Tarihi, cilt: 3, sh. 333.
- (5) Sabahattin Eyuboğlu, Pir Sultan Abdal, Cem Yayınevi, İstanbul 1977, İhan Başgöz'ün yazdığı önsözden, sh. 44.
- (6) Amasya Tarihi, cilt: 3, sh. 444.

Okuma yazma bilmiyor.

On bir çocuklu.

Köyün keyvenisi (En iyi yemek pişireni.)

5 — Anış Keleş

Elmalı köyünden.

Okuma yazma bilmiyor.

55 yaşında.

Bunlardan başka, hemen hemen 25 köydeki kadın ve erkeklerle konuştum. Kaynak kişilerin çoğu sağ.

Araştırma yapıldığı yer :

Altınyayla bucağı ve köyleri.

Akçakışla bucak merkezi ve 20 köyü.

Şarkışla ilçe merkezi ve merkez köyleri.

Araştırma tarihi :

1960 ve 1978 yılları arası.

SUNUŞ

Derlemelerimizin çoğu harici hastalıklardır. Dahili hastalıkları bilmiyorlar, bildiğini iddia edenler de birbirine karıştırıyor. Biz, hastalığın adını çevrede söylendiği gibi aldık. Aynı yöreden olmamıza rağmen, bir katkıda bulunmadık.

Kocakarı ilaçlarının çoğu bitkilerden alınıyor, ameli olarak tatbik ediliyor. Hiçbirinin bilimsel tedavi yöntemi olduğu kanısında değilim. Aslında bunlar doktorun ve ilacın bulunmadığı yerlerde ve zamanlarda çaresizliğin zorunlu hale getirdiği önlemlerdir.

Tedavi yöntemleri anadan kıza, ondan da toruna intikal ede ede bugüne kadar gelmiş. Gelmiş ama, yüzyıllar öncesindeki durumla bugünkü çok farklı. Zaman zaman becerisi ve deneyi olanlar birşeyler katmış. Lik çıktığı yerden çevreye yayılmış.

Tedavi kötü sonuç verince "Tanrı'nın takdirini" denip susuluyor, iyi sonuç verince kocakarının hikmeti ve himmeti gibi kabul ediliyor.

HASTALIKLAR VE TEDAVİLERİ

AĞRI

Gebe kadınların doğum öncesi sancılına verilen addır. Her kadın doğumu yaklaşıncaya ebeyi çağırır ve ağrıların başladığını söyler. Ebe, kadını el yordamıyla şöyle bir kontrol eder. Doğumu yakınsa hazırlığa başlar. Çocuk doğunca göbeğini keser, höllüğünü ısıtır ve diğer hizmetlerini yerine getirir. Yıkarken bebeği başaşağı tutar. Bu hareket, boyunun

uzaması ve çabucak büyümesi içindir.

Doğum normal olmaz da çocuk ters gelirse, o zaman işler karışır :

— Hemen bir tas süt kaynatılır, içine zeytinyağı akıtılıp hastaya sıcakça içirilir.

— Fayda etmezse, bir kazan su kaynatılıp hasta buharına tutulur.

— Kocasının eli yıkatılır, suyu içirilir.

Doğum zorlaşıp da süre uzadıkça, alınan tedbirlerde çeşitlilik görülür :

— Kağıya bindirilip gezdirilir.

— Salıncakta sallandırılır.

— Karnına haşlanmış kurbağa sarılır.

— Ebegümeci haşlanır, karnından aşağısına sarılır.

— Katranla kına birbirine karıştırılıp tatbik edilir.

— İki kadın hastanın koltuk altından yakalayıp yukarı doğru silkeler.

Bu işlemler son buluncaya kadar kadın ya doğurur kurtarır, ya da ölür kurtulur.

ALBASTI

Belirtileri : Gebe kadınların doğum sonrasında yakalandıkları mikrobik, ateşli bir hastalıktır. Ağız kurur, sayıklar, göz kapakları şişer ve morarır. Sık sık sancılanır.

Tedavisi : Doğumdan sonraki kırk gün içinde her lohusa kadın bu hastalığa yakalanabilir. Önlemek için bu tedbirlerin alınması gereklidir.

— Lohusa kadın yalnız bırakılmaz. Kırkı çıkıncaya kadar yanında mutlaka birisi bekler.

— Buna olanak bulunmazsa, yanına veya yastığının altına bıçak, balta, tabanca gibi vurucu yahut koruyucu araçlar bırakılır.

— Yorganına iğne iliştilir. Odanın bir köşesine süpürge dikine dayanır.

— Kocasının giyim eşyalarından birisi yanında bulundurulur.

Eğer bunlar fayda etmemiş, kadını al basmış ise; iş hayli zorlaşır. Çünkü cadı kadın lohusanın ciğerlerini söküp çıkarmış ve yemiştir. Bu durumda yalnız bir çare kalmıştır : Daha önce alkarısı gelmiş, hastaya ilişmeye fırsat bulamadan yakalayıp zararsız hale getirmiş bir aile bulup da, o evden alınan ekmeğe bu hastaya yedirilirse belki iyileşebilir. Araştırmalarımda başından böyle bir olay geçmiş

hiçbir aileye rastlamadım. Bir de şu tedbiri salkılık verirler : Atın yemliğinde artan arpa hastaya yedirilirmiş.

ATAŞI PERSİ

Belirtisi : Çocuğun ağız kurur, vücudu kızanır, her yerinde kırmızı sivilceler çıkar, kuru yaralar oluşur, vücut kaşınır, dışkı katıdır. Hasta ateşler içinde kıvrınır.

Tedavisi :

— Kilermeni denilen (taşa benzer, kırmızı renkli, şab gibi) bir madde ezilir, suda cıvıklaştırılıp yaralara sürülür.

Bu işlem sonuç vermezse :

Parpu ocağına götürülür. Ya da bu ocaktan bir kadın getirilip parpulattırılır. Ocaklı kadın bir demir cismi hastanın vücudunda gezdirir.

AHIRAZ

Belirtisi : Sağırılık ve dilsizlik.

Tedavisi : Doğuştan olan bu tür hastalıklarda dillerinin altından bir damar kesilir. Başka tedavi şekli yoktur.

L A L

Belirtisi : Doğuştan veya sonradan korku nedeniyle konuşamaması (Dilinin alınması).

Tedavisi :

— Hastanın bu duruma geldiğini ilk gören kişi onu tokatlar.

— Kapı göceği yahut zerze suya batırılır, bu su hastaya içirilir.

— Eritilmiş yağa bal katılıp yedirilir.

— Balın cübresi (balmumu) boğaza sarılır.

ALGIN

Belirtisi : Türü nedenlerle halsizleşme, takatten düşme.

Tedavisi : Bu tür hastalarda dermansızlık görülür. Ya yatalaktır, yahut da kendilerini idereden acizdirler. Bunların tedavileri çok zordur. Çeşitli yerlerde, çeşitli yöntemler uygulanır. Müsterek olanları şudur :

— Tilki, kurt, köstebek veya köpek eti yedirilir.

— Kendi dışkısı kurutulup ufalanır, toz halinde ezilmiş çakmaktaşı dışkıya karıştırılır, biraz da bal ilâve edilip yedirilir.

— Devam edecek —

Şarkışla'da Hastalıklar ve tedavileri

Emin Kuzucular

— 2 —

— Koyun, keçi veya sığır derisi henüz kurumadan hastanın bedenine sarılır. Böylece içindeki dertleri bu deri çekip alır.

Ama hasta çoğunlukla iyi olmayacağı için, ekseriya kendi kaderine terk edilir. Fakat hiçbir zaman yalnız bırakılmaz, ölüncüye kadar başucunda beklenir.

BOTCA

Belirtisi : Yeni doğum yapan kadınların memelerinde olur. İki türlüdür :

- 1 — Kara yensak.
- 2 — Süt duruğu.

Bunun diğer adı da "UMMA"dır. Yeni doğum yapan kadın komşuda pişen yemeğin kokusunu alıp, ondan tadamazsa memeleri şişer.

Tedavisi :

— Önce avucu yalıtılıp, eliyle memesinin üzeri oğdurulur.

— Umup da yiyemediği yemeği, başkaları yapıp kendisine yedirir.

— Eğer geçmezse, incir yaprağı bazı bölgelerde "yalanı", bazı bölgelerde de "sığır kuyruğu" denilen bitkiyle kaynatılıp suyu içilir. Ayrıca lapası da meme üzerine sürülür.

— Memeye sülük vurulur.

— Beserek dağından botca toprağı getirilip ikiye bölünür. Bir kısmı yedirilir, bir kısmı da çamur yapıp memeye sarılır.

Bu tedaviler müspet sonuç vermezse memede yaralar çıkar. O zaman ya doktora götürüp meme alınır, yahut da çürümeye terk edilir. Araştırmaların sırasında memesi kör olmuş bir çok kadın ismi saydılar.

Bu hastalık yalnız insanlarda değil, davarlarda da olurmuş.

"Umma" adı verilen bir tür cinsel uzuv hastalığından da bahsettiler. Erkek cinsel organları çeşitli nedenlerle şişermiş. Ama kay-

nağının ve belirtisinin aynı olup olmadığını bilmiyorum.

BAŞ AĞRISI

Belirtisi : Baştaki bütün ağrı ve sızılar.

Tedavisi : Hastalığın nedenleri ayrı olduğundan, tedavisi de çeşitlidir.

— Turp veya patates yuvarlakça kesilip başa sarılır.

— Biberli su içirilir. Aynı sudan buruna da çektilir.

— Katran ve çamsakızı bir tavanda eritilip, baş buharına tutulur; derin derin nefes alması sağlanır.

— Saman kaynatılıp buharı koklatılır. O samanlar başa da sarılır.

— Kurşun döktürülür.

— Muska yazdırılır

— Başın tam tepesine camız yağı sürülür.

— Tepe iyice tıraş edilip ustura ile çirtilir. O kısma et sarılır.

— Sürgüç (sofraların silindiği bez) ateşte ısıtılıp fosil yapılır.

— Parpu ocaklarında parpulattırılır.

— Arpa kavrulup, kahve gibi içilir.

— İyice kaynatılmış bir kazan suyun içine ağrıyan baş sokulup çıkarılır.

— Fare ezilir, arpa unu ile dövülüp karıştırılır, içine biraz çam sakızı katılıp başa sarılır.

— Karamuk çalısının dikenli ile başın muhtelif yerleri kanatılır.

— Üzerlik otunun tohumları yakılır, tuzsuz yağa karıştırılıp başa sarılır. Bu otun külü de buruna çekilir.

BAŞ DÖNMESİ

Belirtisi : Yürürken başın aniden dönmesi ve hastanın yere düşmesi.

Tedavisi :

— Beslenmesine özen gösterilir.

— Bilhassa yoğurt, süt ve yumurta yedirilir.

— Safrasının sökülmesi için zorla kusturulur.

— İstirahat etmesi sağlanır.

BİCİLGAN

Belirtisi : Ayak parmaklarının arası kızarıp şişer. O bölgeler kaşınır. Küçük küçük si-vilceler belirir. Ayak terler ve koku yapar.

Tedavisi :

- Hasta yalın ayak gezdirilir.
- Ilık suya sokulur.
- Tuzlu suda yıkanır.

Bu işlemler yapıldıktan sonra geçmezse :

- Yaranın üzerine bit konur.
- Sütük yapıştırılır.
- Yonca, ısırğan ve ebekömeci karıştırılıp kaynatılır, yaranın üzerine sarılır. İa
- Çayır yemliği, katır tırnağı ile birlikte döğülür. Tuzla karıştırılıp yaraya sarılır.
- Parmak araları çirtilir.
- Isırğan sarılır.

BUDALA

Belirtisi : Unutkan olma, delilik alâmetleri görülmesi.

Tedavisi :

- Aç karnına elma yedirilir.
- Buğday nişastası sütle karıştırılır, içine yumurta konup çarpılır, sonra da pişirilip hastaya yedirilir.
- Kurutulmuş balık un haline getirilir, tereyağla karıştırılıp herle veya bulamaç yapılır. Bu şekilde hastaya yedirilir.

BOĞULMA

Belirtisi : Suda boğulurken kurtarılan kişi.

Tedavisi : Önce bilimsel yöntemler aynen tatbik edilir. Sonra da :

- Temiz olduğuna inanılan sabunlu su içirilip ishal olması sağlanır.
- Karın daima ovalanır.

BÖBREK (BORAK)

Belirtisi : Vücuttaki şişkinlikler, idrarda zorluk çekme, sancılanma, böbrekte taş veya kum olduğunu hissetme.

Tedavisi :

Bu hastalığın baş ilacı arpadır.

- Arpa kaynatılıp suyu içirilir.
- Kaynamış arpa bele sarılır.
- Kaynamış arpanın buharında bekletilir.
- Kaynamış arpa samanı böbreklerin üzerine sarılır.

Eğer geçmezse :

- Tarlalardaki "ayrık" denilen yabancı ot kaynatılıp suyu içirilir.
- Ayrıca bu ot, sıcakken böbrek üzerine sarılır.
- Aç karnına yoğurdun üzerinde biriken su bol bol içirilir.

— Kuzu kulağı, oğlak kulağı denilen ot hem çiğ çiğ, hem de kaynatılıp yedirilir.

— Yavuk kursağı kurutulup dövülür, un haline gelince yedirilir.

— Çam ağaçlarının dibi kazılır, kökleri kesilir, akan özsuğun altına bir şişe konulur. Hava almaması sağlanır. Bu su hastaya içirilir.

— Yeşilken toplanan çam kozalaklarından çay yapılıp içirilir.

Yine geçmezse :

— Hastanın kendi sidiği soğutulup kendisine içirilir.

BIZLAK

Belirtisi : Çocuklar uyku halinde yataklarını veya altlarını ıslatırlar. Bazılarında on, onbeş yaşa kadar devam eder. Ne yaptıklarının farkına varmazlar. Onlardan birisi ile konuştum : "Arkadaşlarımın yüzünden oluyor. Bana, burası falan yer, tuvaletimizi yapalım, diyorlar. Ben de yapıyorum. Uyandığında bakıyorum ki yatağım ıslanmış" dedi.

Tedavisi :

- Hayvanların dalakları yedirilir.
- Beline sakız yakası vurulur.
- Uyurken başına yastık verimez. Başının daha aşağıda olmasına dikkat edilir.
- Kirpi eti yedirilir.
- Hatmi veya kızmahmut çiçeğinin çayı içirilir.
- Organları katranlanır.
- Tandıra oturtulup katran tütüsü verilir.
- Mum yakılıp buharında bekletilir.
- Uşümemesine dikkat edilir.
- Isıtılmış höllüğe belenir.

ÇALIK

Belirtisi : Bir organın aniden görev yapamaz hale gelmesi. Felç.

Tedavisi :

- Sarmısaklı yoğurt yumurta ile çarpılır, titreyen organa sarılır.
- Zerzeye batırılmış su içirilir.
- Hastalığa ilk yakalandığı anda onu kim görmüşse damağını kaldınsın, yüzünü tokatlasın.
- Bu tür hastalıkların korkudan olduğu sanıldığından, moralinin yükselmesi için yanında türlü şaklabanlıklar yapılır. Yine geçmezse :
- Tekke ve türbeler ziyaret ettirilir.

ÇİBAN

Belirtisi : Vücudun herhangi bir yerindeki yaranın oluşması ve o bölgenin şiddetle acıması.

Tedavisi :

— Arpa unu lapası yumurta ile yara üzerine sarılır.

— Soğan ateşte közlenip sıcak sıcak o bölgeye sarılır.

— Kendir lifleri dövülüp un haline getirilir. Sabunla çarpıldıktan sonra yaranın üzerine sürülür.

— Yar yaprağı ile bağ yaprağı dövülür, macun haline getirilip sürülür.

— Çıban olgunlaşınca bıçakla yarılar, üzeri yağlı bağ yaprağı ile kapatılıp sarılır.

— Sabun ve soğan sütü kaynatılıp merhem yapılır, yaraya konulur. Üzeri eski hasırla kapatılır.

ÇİÇEK

Belirtisi : Vücutta kırmızı, sulu, küçük yaraların oluşması. İki türü vardır: 1— Gülçiçek, 2— Su çiçeği. Su çiçeği fazla tehlikeli değildir. Asıl korkulanı "Gül çiçeği"dir. Yüzde derin yara izleri bırakır, bazan gözü de kör eder. Sayısı az olmakla beraber halen köylerde çiçek bozuğu yüzlere ve kör olmuş gözlerle rastlanır. Onun için de halk bundan çok korkar. Mikrobik ve çabuk bulaşan bir hastalıktır.

Tedavisi :

Hastalanan çocuklar sıcak bir yere kapatılır. Çok sıcak tutulur. Bolca tatlı yedirilir. Gövdesi arpa kepeğine sarılır. Bulgur, tuz, para gibi şeylerden gözcelik (Gözde de çıkması dileği ile sadaka) verilir. Hocalara okutulup, üfletilir. Çiçekler vücudu sarınca arpa kepeği herle haline getirilip bütün vücuda baştan aşağı sürülür. Ekşi ve tuzlu şeyler yedirilmez. Hasta daralmadıkça su içirilmez.

ÇÖPÜR

Belirtisi : Kadınlardaki saç kısalığı. Kalıtım yolu ile meydana geldiğini sanıyoruz. Aynı

zamanda yalnız kadınlarda rastlanıyor. Saç uzunluğu bir santimetreyi geçmiyor. Başını ancak bir keçe gibi kapatıyor. Akçakışla'da bir ana ile kızında ve bacısının torununda bu hastalığı tesbit ettik. Başka köylerde de rastladık, Kadınlar durumlarına çok üzümekle beraber, doktora baş vurmaya istemiyorlar.

Tedavisi :

Katran eritilir. Biraz soğuyunca, tarakla saçlara yedirilir. Sürül adındaki bir kimyasal madde de kullanıyorsa da pek etkili olmadığı söyleniyor.

ÇIKIK

Belirtisi : Eklemlerin sapması, kemiklerin birleştiği yerden kayması.

Tedavisi :

Balık unu sabunla iyice çarpılır ve çıkık yere sürülür. Adale yumuşayınca çekilip bırakılmak suretiyle yerine oturtulur. Sonra üzerine yumurta ile karıştırılmış hamur sürülüp bağlanır.

BAĞLI

Belirtisi : Zıfıf odasında başarılı olamaması.

Tedavisi :

Soğuk suda yıkatılır. Yıkanırken çalı süpürgesi ile döğülür. Un çuvalı üzerinde yatırılır. Kadının dili erkeğin ağzına verilir. Bir ölünnün tırnağı yedirilir. Kefeninden iplik çıkarılıp burnuna tütsü verilir. Hocalara okutulur. Açık havada gezdirilip sinirleri teskin edilir.

Ekseriya bu işi düşmanları tarafından kesilen yapıldığına ve düğümle bıçağın kapanmasıyla kapı firenginin kilitlemesiyle güveyinin bağlandığına inanıldığı için cindarlara, tekke ve türbelere götürülür.

Bu duruma düşen bir çok kişilerle görüşüm. Önce çok mahcup olduklarını, sonra bağlarının çözüldüğünü anlattılar. Hepsisi de çocukluğa kavuşmuştu. Kimseye sezdirmeden on sene bekleyenleri de işittim.

— Devam edecek —

Şarkışla'da Hastalıklar ve tedavileri

Emin Kuzucular

— 3 —

DABAZ

Belirtisi : Aniden bir sıcaklık meydana gelir. Vücut kabarıp, her tarafını kırmızı benekler kaplar. Kaşınıtı yaptığı için, benekler açılır ve vücudun her tarafına yayılır.

Tedavisi : Bu hastalığa Kurt dişi, Kurt kuyruğu ve Kurdeşen de denir. Evelik tohumu yakılıp külü çamur haline getirilir ve bütün vücuda sürülür. Al elbise giydirilir. Sabah namazından önce camiye götürülür. "Ben dabaz oldum, oynamaz oldum, Hakk'a yaramaz oldum" diyerek etrafı üç defa dolaştırılır. Soğuk suda yıkanır. Dabaz ocağı ziyaret ettirilir. toprak getirilir ve hastaya yedirilir.

DEMRA

Belirtisi : Küçük ve yuvarlak sivilceler kaşındıkça açılır genişler. Bir süre sonra bütün vücuda yayılır.

Tedavisi : Yaranın etrafı hocalara sabit kalemle yazdırılır. Denizden su içenlere tükürtülür. Kuşburnu veya sakız ağacı yakılıp sakızı yahut yağı yaranın üstüne sürülür. Koyunun kuyruğu önce yazdırılır, sonra eritilir ve yaranın üstüne sürülür. Eşek sidiği ile yıkanır. Parpulanır. Bunlardan da geçmezse.

Fındık, kendir ve süpürge otu yakılıp külü ile yıkanır ve bir kısmı da hastaya yedirilir. Muska yazdırılır. Demra ocağı ziyaret ettirilir. Arpa tuz ile kavrulup macun yapılır ve yaranın üstüne sürülür.

DOLAMA :

Belirtisi : Parmak uçlarında çıkan, ıstırap verici bir tür çıban.

Tedavisi : Kiyılmış kuyrukyağı tavuk pisliği ile karıştırılır, içine biraz da şeker ilâve edilir, meydana getirilen merhem çıbanın üzerine sarılır. Yaralı parmak, dananın burnuna sokulup bekletilir. Çıban olgunlaşınca yarma (dövülüp kepeği alınmış çiğ buğday) lapası ile

sanılır. En sonunda tırnak cürüyüp düşer ve yara kaybolur.

DÜZTABAN:

Belirtisi : Doğuştan gelen bir hastalıktır. Ayak ökçesi, daha doğrusu altı tamamen düz olur. Ayağı bu şekilde olan kimselerin uğursuzluk getireceğine inanıldığından iyi gözle bakılmaz.

Tedavisi : Yoktur.

DALAK :

Belirtisi : Hastanın karnı şişer, nefes alırken güçlük çeker, iştahsızdır. Karnının içinin su ile dolu olduğuna inanılır.

Tedavisi : Dalaktan iğne ile su çektilir. Bu işi özellikle Hanlı köyündeki bir kadın yapar. Bal, çakmaktaşı tozu ile karıştırılıp yedirilir. Mecbur olmadıkça su içirilemez. İncir taneleri suda yumuşatılıp yedirilir. Karnın etrafı sigara külü ve balla sıvanır.

DONUK :

Belirtisi : Kışın dışarda kafan birisinin donmasıdır.

Tedavisi : Önce soğuk bir yerde samana yatırılır. Sonra vücut karla ovulur. Sürgüç (sacık, sofranın silindiği bez) ilitilip bununla ovulur. Arkasından uzun süre bekletilmiş ve kızmaya yüz tutmuş olan davar gübresine belemnir.

DELİCE

Belirtisi : Ateşli bir hastalıktır. Hasta anlamsız sözler söyler, delilik alâmetleri gösterir. Aslında böyle birşey yoktur, sadece fazla yükselen ateşin şuursuzluğudur.

Tedavisi : Ekşi yoğurt yedirilir. Baş, sarımsaklı yoğurt sarılıp kapatılır. Küflü ekmek, yeşermiş peynir ve çökelek yedirilir. Yine başa hamur mayası ile sanılır. Cürümüş sütü yağda pişirilip yemesi temin edilir.

EMİCEK

Belirtisi : Bir tür meme hastalığıdır. Yeni doğum yapan gelinlerin meme uçları olmaz ve bu nedenle de bebek emme olanağı bulamaz.

Tedavisi : Yakı yapılır. Meme büyükler tarafından emilerek ucunun çıkması sağlanır.

ERGENCELİK :

Belirtisi : Yüzde küçük küçük sivilceler çıkar.

Tedavisi : Bu hastalığın tedavisi çok kolaydır. Hasta bir genç kız ise, yüzü bekâr bir delikanlının mendili ile silinir. Erkekse, bir kız mendili ile aynı işlem yapılır.

FOKRA :

Belirtisi : Boyun etrafında çıkan küçük çıbanlardır. Bunun diğerlerinden farkı : Orta kısmında katılaşmış kan pıhtısı veya cerahat bulunmasıdır.

Tedavisi : Kuyruk kızdırılıp sıcak sıcak bastırılır. Acımış tereyağı sürülüp üzeri kızgın demirle dağlanır. Sonra yara sivri bir bıçakla açılıp içine merhem konulur. Birkaç gün sonra yaranın içi ve çevresi temizlenir. Bunlar yapılırken hastanın feryadına bakılmaz.

GEYREK BATMASI

Belirtisi : Çoğu kez küçük çocuklarda olmasına rağmen, bazen büyüklerde de görülür. Kaburga altında bir batma veya acıma şeklindedir. Kendisini küçüklerde kusma ile büyüklerde de ağır bir yük kaldıramama şeklinde belli eder.

Tedavisi : Hasta önce ılık suda yıkanır. Masaj yapılır. Ayaklarından asılıp ağrıyan yerler ovulur. Yüksekten atlatılır. Sırt üstü yatırılıp ovuşturulur. Ayaklar arkadan başa değiştirilmeye çalışılır. Küçük çocukların ayaklarından tutulup baş aşağı sallanır.

GÜLCÜK

Belirtisi : Buna güzel ağrı da denilmektedir. Hasta ekseriya yatalaktır. Bazen hiçbirşey yapılmayıp ölüme terk edilir. Tedavisinde yapılacak işlem yoktur. Ama yine de bol gıda verilir. Bir yaşını geçmemiş köpek yavrusunun eti bala batırılıp yedirilir. Köpek derisine sanılır. Bulunursa köstebek ve kirpi etinin yedirilmesi de ihmal edilmez.

GİCİMİK

Vücudun her tarafında çıkan küçük sivilcelerdir. Bolca kaşıntı yapar.

Tedavisi : Şalgamın iyi geldiği söylenir. Şalgam meşe ateşinde kuruyuncaya kadar

közlenir, sonra ufalanıp un haline getirilir. Vücut kanayınca kadar bir şalla ovulur. Şalgam külü sulandırılıp bu kanayan yerlerin üzerine sürülür. Geçmezse: Lahana ve madımak suyunda da yıkanır. Bu hastalık çoğu zaman uyuzla karıştırılır. Ama onunla bir ilgisi yoktur.

GÖ ÖKSÜRÜK (Gök öksürük)

Belirtisi : Uzun uzun öksürme, boğulma derecesinde tıkanma ve balgam çıkarma gibi belirtileri vardır. Hasta ateşli ve halsizdir. Nefes almakta zorluk çeker. Küçük yaşta çocuklara çabucak geçebilir.

Tedavisi : Eşek sütü, eşeğin boyun hizasından alınan kanla karıştırılıp içirilir. Hasta cami mamberinden geçirilir. Bu işlem en az üç defa tekrarlanır. Çöplüklerde delik açılıp bu delikten geçirilir. Öksürük tarlasına götürülür. Boğaza bal sürülür. Ökse otundan çay yapıp içirilir.

GÖZ AĞRISI :

Belirtisi : Gözdeki bütün ağrı ve rahatsızlıklara göz ağrısı denir. Özellikle iki türüdür: 1— Kuru ağrı, 2— Sulu ağrı. En çok kuru ağrıdan korkulur. Göz çapaklanır, kirpikler birbirine yapışır. İçindeki yara olgunlaşır sonu körliğe kadar gider.

Tedavisi : Göze bal sürülür. Mil çekilir. Kaşlar katranlanır. Üstüne yeni doğum yapan gelinin sütü damlatılır.

GULUÇ

Belirtisi : Beldeki kasların sızlamasıdır. Eğilip doğrulurken sırta batar ve hayli rahatsızlık verir.

Tedavisi : Bardak vurulur. Sırt veya ağrıyan bölgeye zeytinyağı sürülür. Bolca balıkyağı içirilir. Geçmezse :

Çingenelere çiğnetilir. Guluç ocaklarına götürülüp, oradaki izinli kişilere belli üç gün odurulur. Çektirme işi tehlikeli olur. Ağrıyan bölgedeki bir damar kesilir. Ama hasta bu işi yaptırmak için ölümü dahi göze almış olmalıdır.

GÖZ DEĞMESİ

Belirtisi : Olağanüstü güçlerin bir şeye zarar vermesi veya yatağa düşürmesi şeklinde

olur. Örneğin: İyi bir havyanın ani ölümü, tarlanın doludan mahvolması, evin yanması gibi: Adına "Nazara uğramak" da denilir. Bu işin kendisini çekemeyen komşular, aç gözlü kişiler veya düztabanların eseri olduğuna inanılır. Nazardan çok korkulur.

Tedavisi : Sevimli ve güzel hayvanlara nazar boncuğu takılır. Rengi mavi olur. İnsanlar da muska taşırlar. İyi mahsül veren tarlalara at kafası dikilir. Evlerin ön cephesine at nalı, at mihı çakılır. Nazar için özel yapılmış üzerlik asılır. Koltukaltlarına tavuk pisliği sürülür. Kurşun döktürülür, eriyen parçalar çocukların döşlerine dikilir. Yedi delikli boncuklar takılır. Küçük hayamlılar dikilir. Nazarın kimden geldiğini yani kimin gözünün değiştiğini tespit için hocalara ve cindarlara başvurulur.

GÜVERTİ

Belirtisi : Çocukların parmak uçlarında, ayak altlarında ve avuçlarının içlerinde çıkan mavi renkli bir yara türüdür.

Tedavisi : Burçak yakılıp, külü macun yapılır ve yaraya sürülür. Manda pisliği sarılır. Dut şerbeti içirilir. Kaynamış dut lapası sarılır. Yara demirle dağlanır ve özellikle sıcak tutulur.

GÖBEK DÜŞMESİ

Belirtisi : Karın boşluğunda meydana gelen sancılara denir.

Tedavisi : Küçük bir küpün içinde çaput yakılır. Havası alındıktan sonra göbek üzerine bastırılır. Küpün içinde hava kalmadığı için deriyi ve göbeği kendine çeker. Bu işlemin ardından göbek üzerine kara sakız yakısı vurulur.

HIMHİM

Belirtisi : Firengiden ya da herhangi bir nedenle burun kemiğinin çürüyüp çökmesinden oluşur. Bu tür hastalar burundan çıkan sesleri normal veremezler. Bunun için de "Him him" adını alırlar.

Tedavisi : Sarmısağın külü yoğurda katılır, yumurta akı ile çarpılır, bir tutam çay yaprağı adaçayı veya ihlamur katılıp bir bez üzerine yayılır. Sertleşmeğe yüz tutarken burun üzerine yapıştırılır.

HAVALE

Belirtisi : Bir kimsenin aniden başı dönerek düşüp bayılması. Her ne kadar sar'aya benzerse de değildir. Sar'a nöbet nöbet hastayı yoklar. Ama bunda bir yahut iki defa bayılır. Uzun süre baygın yatar.

Tedavisi : Yüzüne soğuk su serçilir. Elleri açılıp içine sert bir cisim sıkıştırılır. Vücut soğuk su, buz veya karla ovuşturulur. Ağzının açık kalabilmesi için avurtlarına çökülür. Hasta ayıkınca eritilmiş sıcak yağ içirilir.

HUMMA

Belirtisi : Ateşli bir hastalık türüdür, bulaşıcıdır. Çeşitleri şunlardır: Sarı humma, kara humma, lekeli humma. En yaygın olanı sarı hummadır. Sıtma sanılan bütün hummalar böcek ve parazitlerden geçer.

Tedavisi : Sıtma ipliği bağlatılır. Sütleğen otunun sütü toprakla karıştırılıp bir hap yapılır, aç karnına yutturulur. Zehirli bir bitki sütü olduğundan hastayı kusturur. Mezardan toprak getirilip yedirilir. Nöbet zamanları su da yıkanır. Mezarlıkta da yatılır.

İTDAŞŞAĞI

Belirtisi : El ve ayak parmakları üzerinde çıkar kör çiban türünden bir hastalıktır. Ateşli bir hastalık olup, nöbet sonrası sıtmalığı bitirir, hayli sıkıntılı anlar yaşatır.

Tedavisi : Yaranın bulunduğu yer bıçakla yanılır. İçerisinde iltihap olmadığı için yara açılır ve ikiye ayrılır. İçinde kızıl benekler görülür. Erkek köpeğin erkeklik organları alınır, arpa ile dövülüp macun haline getirilir. Eğretili otu haşlanıp bu macuna katılır. Sonra bir beze yayılır ve yaranın üzerine sarılır.

İT AGRISI

Belirtisi : Bel kemiklerinde meydana gelen bir sızıdır. Eğilip doğrulamazlar. Yürürken yan yan giderler.

Tedavisi : Coğunlukla yaz günleri işlerin sıkı zamanında olur. Çok uzun sürer. Bu durumdaki hasta yonca tapılina (yani biçilmiş yonca destesi) sarılır. Elma yaprakları toplanıp haşlanır ve belin gınyan bölgesi üzerine yer-

leştirilir. Yonca, gorunga, elma çiçek ve yapraklarından çay yapılıp içirilir.

İLLET

Belirtisi : Vücuttaki kemiklerin çürümesi. Delikler açılıp iltihap akması.

Tedavisi : Çam sakızı ve kuyruk yağı kara sakızla eritilip yakı yapılır. Mezarlıktan çıkan kemikler yakılıp yaranın üzerine ekilir. Külü ılık su ile içirilir. Tokat ilinin Gad köyündeki ziyarete götürülür. Bu hastalığın diğer bir adı da yılançıktır. Yılan kemikleri boncuk yapıp hastaya takılır. Yılan eti yedirilir. Kangal ilçesinin Yılanlı Çermik'ine götürülüp yıkatılır. Bu hastalık aslında bir tür kemik veremidir. Onun için şifa bulana pek rastlanılmadı.

İT DİRSEĞİ

Belirtisi : Gözlerde çıkan küçük sivilcelerdir.

Tedavisi : Hastalık başlayınca göz üzerine mayalı ekmek, maya konur. Birkaç gün bekletilir. Sonra bu ekmek veya maya alınıp köpeğe yedirilir. Köpek yalağından artan ekmek kıntıları veya yal artıkları sezdirilmeden hastaya yedirilir. Eğer hasta razı olursa bunlar bizzat hastanın yatağından da verilebilir. Yara kanatıldıktan sonra köpek sidiği yaranın üzerine sürülür. Olgunlaşmaya başlayınca iğne ile delinip içindeki iplik denilen kısım alınır.

Doğrusunu söylemek gerekirse bu tür uğraşmaların hemen hepsi hasta için zararlıdır. Sonunda hastanın kör olduğu sık sık görülmektedir.

İNCİK

Belirtisi : Düşme, çarpma veya darp sonucu bir bölgenin ağrması. Adına "Et kesiği" de denilir.

Tedavisi : Ağrıyan veya incinmiş olan bölgeye çiğ et sarılır. Islak bir bez ateşte kızdırılıp üzerine bastırılır. Buna "fosil" denir. Fosil yapılmadan önce inceyen yer ustura veya jilette çirtilip küçük küçük yaralar açılması sağlanır. Arkasından karasakız yakısı vurulur. O bölge sıkıca sarılır.

İÇ AĞRISI

Belirtisi : Bütün ishali hastalıklar bu adla anılır.

Tedavisi : Su verilmez. Eğer mutlaka verilmesi gerekiyorsa kaynatılıp biraz soğutulur ve ılık ılık içirilir. En etkili ilaç kahvenin çiğ çiğ yedirilmesidir. Hatmi çiçeğinin yaprakları da çay yapıp içirilir. Tuzlu yoğurt, nohut unu, kavrulmuş un yadirilip, demli çay içirilir. Bunlardan amaç hastayı susuz bırakmaktır.

İNCE AĞRI

Belirtisi : Hasta kesik kesik öksürür. Geceleri terler. Genellikle iştahsızdır. Balgamlarından kan gelir. Günden güne halsizleşir.

Tedavisi : Beslenmesine çok dikkat edilir. Hayvansal besinler alması sağlanır. Karpuz çekirdekleri kurutulup dövülür ve un haline gelince balla karıştırılıp yedirilir. Kaplumbağanın eti sırtındaki kabukla birlikte dövülüp un haline getirilir, buğday unu ile birlikte ekmeç yapıp yedirilir. İnek ve eşek sütü de bolca içirilir.

İNME

Belirtisi : Vücuda aniden giren sızılar.

Tedavisi : Bal ve kına birbirine karıştırılıp merhem yapılır, sızılayan yere sarılır. Yine bal, kına, tütün birbirine karıştırılıp ağrıyan bölgeye sarılır. Şeker pancarı kaynatılıp aynı işlem yapılır.

KARAKURA

Belirtisi : Rüyada ağır bir cismin altında kalma veya sevmediği bir kişinin üzerine abanması. Olayın sık sık tekrarına Karakura denir. Ruhsaldır.

Tedavisi : Muska yazdırılır ve kitaba baktırılır.

KURTLU

Belirtisi : Burun kemiğinin üst tarafından bir böceğin veya bir kurdun olduğu sanılır. Kurt kıpırdadıkça burunda yanma ve kaşıntı meydana gelir. Akıntı vardır.

Tedavisi : Karabiber suya salınıp buruna çekilir. Tuzlu su corak yapıp buruna çekilir.

Asifinik denilen kimyevi madde koklatılır. Böylece kurt öldürülmüş olur.

KIRK BASMA

Belirtisi : Kırkı çıkmamış bebeklerin hastalığıdır. Aynı dönemde doğum yapmış "makirli" bir kadının eve gelmesi ile kırk basığı olur. Ya da eve gelen et bu hastalığa neden olur.

Tedavisi : Çocuk doğarken babası dışarda ise, baba eve girerken çocuk dışarı çıkarılır. Babanın elbiseleri çocuğa yaklaştırılmaz. Bu önlem kırk basığı için bir tedbir değildir. Urufiye olmaması için önlemdir.

Kırk basığı çocuklar tezek ve etle tartılır. Buna sebep olan kadının elbisesinden bir parça kesilip yakılır, tüssüsü çocuğun burnuna koklatılır. Bu işlem aynı zamanda göz değen çocuk için de tatbik edilir. Kırkı birbirine karışan kadınlar iğne değiştirirlerse, birbirlerine rahatça gidip gelebilirler. O zaman kırk basması söz konusu olmaz.

- Devam edecek -

XIX. yüzyılın en kudretli

Bektaşî şairi

KUL HİMMET ÜSTADIM

Hazırlayan:

İbrahim ASLANOĞLU

96 sayfa, 25 lira

Posta pulu karşılığında

dergimizden temin edilebilir

Şarkışla'da Hastalıklar ve tedavileri

Emin Kuzucular

— 4 —

KÖSKÜCÜK

Belirtisi: Yalnız boğaz bölgesinde ve çene altlarında çıkan bir yara türüdür. Her yaşta ki insanlarda rastlanır. Hayvanlarda da olur. Onlarınkine "ÖTEN" adı verilir.

Tedavisi: Etrafı katranla çizilir. Bıçak ucu ile yarılr. Yedi köstebek toprağından alınıp arkaya bakmadan getirilen toprak, su karıştırılıp çamur yapılır. Hasta bu çamura yatırılır, sonra çıkartılıp yıkanır.

Bu uygulama iyi gelmezse, köstebek derisi yakılır, külü balık başı ile dövülür, içine

nazarlık veya yazı, 2. "Allah nazardan saklasın" sözü, 3. Memnunluk sözü.

Nezûbillah: Belâ, musibet, kötülük anında söylenir ve "Allah'a sığınırız" demektir.

Selâmün aleyküm: Allah'ın selamı üzerine olsun.

Süphanallah: Şaşma (hayret etme) sözü olarak kullanılır.

Tevbe estağfirullah: 1. Allah'ın bağışlayıcılığını bilip, günahın veya suçun tekrarlanmamasını dileme, 2. Allahtan günaha sokulmasını isteme.

Tevbe tevbe: Suçtan ve günahattan uzak kalmak için kullanılan söz.

Vallahü'l-azim: Kesin kararlı olma.

Veladdâlin âmin: Bir neticeye ulaşıldığında söylenir.

Ve's-selâm: "İşte bu kadar, buraya kadar, tamam artık" gibi ma'nâlara gelir.

Yâ sabir: Sabir isteme sözü.

Ye'cüc-Me'cüc: "Kısa boylu ırk, yani Çinliler" ma'nâsında olup, ufak-tefek ve yaramaz olanlar için söylenir.

biraz da yağ ilave edilip merhem yapılır. Bu merhem yaranın üzerine sarılır.

KIZIL YÜGRÜK

Belirtisi: Hastalık, insanların yalnız diz-kapağı ile topuk arasındaki kaba ette çıkan, eni dar, uzun bir yara veya çibandır. Tedavi edilmezse kasların çürümesinden ötürü insanı total yapabilir.

Tedavisi: Kızılânık otunun kırmızı kökü kuyrukla karıştırılıp dövülür. İçine bir miktar evelik tohumu atılır. Az miktarda çam sakızı ilave edilip kaynatılır. Sarımtırak bir merhem elde edilir. Bunun içine ebeğümecî bitkisinin yuvarlak meyvaları da karıştırılıp yaraya sürülür. Ayrıca kırmızı pancar kökü haşlanıp, kaynatılmış arpa ile dövülür, her ikisi birbirine karıştırılıp yaraya sürülür.

KÜT

Belirtisi: Çocukların altı yedi yaşlarına kadar yürüyememe hali.

Tedavisi: Gerek bakımsızlık, gerekse hastalık nedeniyle gelişemeyen çocuklar uzun süre yürüyemezler. Bu gibilerin başlarına, tenha bir yerde bulgur kazanı kapatılıp bekletilir. Önünü göremeyen çocuk bu durumdan kurtulmak için yer değiştirmek zorluğunu duyar ve yürümek için çaba gösterir. Onun bu gayreti adım atmasını sağlar. Cuma günleri selâ verilirken bacadan başaşağı sallanır. Türbe ve tekkelere götürülür.

GALIÇKİÇ

Belirtisi: Bacaklardaki eğrilik ve çarpıklık. Bu hastaların bir kesinadımı ELAÖİN U doğru eğridir. Onlara "Çatlak" denir. Bir kısmında da içeriye doğru eğridir, onlara da "Galiç" adı verilir. Galiç ekin biçmede kullanılan bir alettir. Bacağın durumu aynen ona benzer.

Tedavisi: Hastanın bacakları zeytinyağı, tereyağı veya bezirle oğulup, arkasından güneş banyosu yaptırılır. Bacakları örtülmez, açık gezmesi sağlanır. Bolca havuç, madımak ve yumurta yedirilir.

KUŞKUYRUĞU

Belirtisi: Boğazın iç tarafında beyaz benekler halinde çıkan bir yaradır.

Tedavisi: Dut haşlanıp, taneleri lapa yapıp boğaza sarılır. Bol bol dut ve sıyah üzümlü hoşafı yedirilir. Boğaz, ağaç kaşıkla mümkün

olduğu kadar fazla açılıp yaranın deşilmesi sağlanır. Kaşıkla parpulanır. Siyah güvercin yedirilir. Karatavuk kanı içirilir. Muska yazdırılır ve hastanın sıcak tutulması temin edilir.

KAŞINTI

Belirtisi : Ergin kişilerdeki avuç içi ve cinsel organlardaki gicişme.

Tedavisi : Kaşıntının bulunduğu bölgelere katran sürülür. Kına ekilir. Ebegömece lapası yapılır. Kaynatılıp süzülen ebegömece içine şeker de ilâve edilebilir.

KİBARYA

Belirtisi : Kaşıntı hastalığının yaraya dönüşmüş şekli.

Tedavisi : Kaşıntıdaki ilaçlar aynen yapılabilir. Ayrıca meşe kömürünün külü yağda kızartılıp sürülür. Yanmış çökelek ekilir. En az üç ay cinsel temastan uzak tutulur.

KURTLUKULAK

Belirtisi : Her türlü kulak ağrısına bu ad verilir.

Tedavisi : Kulağa katran fitili salınır. (Katranın taze ve ipliğin yumuşak olmasına dikkat edilir.) Yeni doğum yapmış gelinin sütü, sağılıp kulağa akıtılır ve yumuşaması sağlanır. Ateşte pişirilen sarmısak inek yağı ile karıştırılıp kulağa damlatılır. Zeytinyağı da iyi gelir. Böylece kulak içindeki kurdun öldürülmesine çalışılır. Bunu bir inanç olarak kabul etmemek gerektir. Gerçekten iltihap sonucunda kulağa kurt düştüğü görülmektedir. Çıkarmak için kuyrukyağı kapatılır. Taze eti çok seven kurtlar kuyruğa üşüşürler. Kuyruk kapatma işlemi kurtlar temizleninceye kadar tekrarlanır. Arta kalanlar olursa onlar da çöp veya bezle ayıklanır. Her iş bitince, en sonunda tavşanyağı damlatılır.

KİRPİKKIRAN

Belirtisi : Kirpiklerin dökülmesi.

Tedavisi : Sürme çekilir, katran sürülür.

KÖR

Belirtisi : Gözdeki anzalar veya göreme-me halî. Çeşitleri çoktur :

a - Gözlerin görememe halî.

b - Gözlerin akması.

c - Gözün çıkmış, yerinin oyuk kalmış olması.

d - Bir gözü kör olanlar.

e - Kırpık yan bakanlar.

f - Kıpık : Gözün kapanacak kadar küçük olması.

h - Bozlak : Gözün birinde veya ikisinde boz bir benek bulunması.

Tedavisi : Ağrı veya arızalarda göze pek dokunulmaz. Yalnız bal sürülür ve taze gelin sütü damlatılır.

KAMBUR

Belirtisi : Bel veya döşteki kemik eğrimesi.

Tedavisi : Yoktur.

KÖRÇİBAN

Belirtisi : Başsız çibanalara verilen ad.

Tedavisi : Fındık tartılmadan veya sayılmadan yakılır. Külü kavrulup yaraya sarılır. Zeyrek tohumları dövülüp yaraya sarılır. Pestil sarmak da iyi gelir. Diğer çibanalardaki ilaçlar aynen tatbik edilir.

KISIRLIK

Belirtisi : Kadınların hamile kalamamaları.

Tedavisi : Böyle kadınlar sık sık hamam ve kaplıcalara götürülür. Saman buğuna oturtulur. Kabak yakılıp dumanına tutulur. Ayran kaynatılıp buharında bekletilir. Vücuda sıcaklık verecek şeyler, özellikle biber ve ısıtılmış turşu yedirilir. Yedi çeşit çiçek, yedi kaynak suyunda kaynatılıp onun suyunda yıkatılır. Ebe gümece yuvarlak hale getirilir, kaynatılıp suyu içirilir. Kuşburnu ve fındık ağaçlarından elde edilen bir yağ tatbik edilir. Kirli koç yünü sarılır. Katran tütüsü verilir. Yaban tezeği (kırdada kurumuş hayvan pisliği) sırşan denilen bir tür süpürge otu ile yakılıp içine biber ekilir, onun dumanına tutulur. Fosil yapıp sarılır. Germişek (bulgur taşının oyuğuna yerleştirilen ağaç) tatbik edilir. Ebelere baktırılır.

KIRIK

Belirtisi : Bir kemiğin kırılması.

Tedavisi : Besni üzümünün çekirdekleri çıkartılıp bir beze sürülerek yakı yapılır. İki üç santimetre enindeki dört adet tahtanın başları kertilir. Yeteri kadar bez ve ip hazırlanır. El yordamı ile kırılan kemikler yerlerine getirilip sıkıca sarılır. El yordamı ile kırılan kemikler yerlerine getirilip sıkıca sarılır. Köylerde bu işlerin ustaları çoktur. Adlarına "sınıklı" denir.

Diplomasız ve izinsiz çalışmaları için isimlerini yazmamı sakıncalı buldular. Çoğu kez

doktorları beğenmezler. Bazan onların sardıklarının çözer, kendileri yeniden sararlar. Halk da bunların daha iyi yaptıklarına inanır.

KAR ALMASI

Belirtisi: Avcıların veya yolcuların kardan rahatsız olup gözlerinin sızlaması.

Tedavisi: Soğuk demir göz üzerine konup bekletilir. Ilık çayla yıkanır. Kuşburnu ağacığının kökleri çıkartılıp suda kaynatılır. Elde edilen sarı bir su ılık ılık göze damlatılır. Kar buharına tutulur. Siyah bir bezle uzun süre kapatılır. Kaşların üzerine kazan veya tava isi sürülür. Soğuk çamurla sarılır.

KUDRETSİZLİK

Belirtisi: Orta yaşlıların cinsel arzu duymamaları halı.

Tedavisi: Hamamböceği kazankarası denilen otla birlikte pişirilip yedirilir. Karakoçun erkeklik organları kızartılıp yedirilir. Erkek hayvanların ciğerleri hafifçe pişirilip yedirilir. At üzerinde gezdirilir. Üzengi ve eyer öptürülür. Semer üzerinde yatırılır. Kirpi, köstebek kanı ve kızılçık çiçekleri ile kaynatılıp yedirilir.

KASYAN

Belirtisi: Devamlı kusma.

Tedavisi: Hastalık çocuklarda ise yuvanın etrafı döndürülür. Yahut yedi kuşun yedi yuvası yedi günde bozulup dağıtılır. Büyüklerde ise boğaza bezir sürülür. Bazan da bezir içirilir. Bezire karıştırılmış leylek ve tavşan pisliği yedirilir.

KUDURUK

Belirtisi: Kedi ve köpeklerden veya diğer hayvanlardan geçen bir hastalıktır.

Tedavisi: Şüphelenilen hasta ahırda bir direğe sarılıp bağlanır. Üzerinde kırk gün kül elenir. Sonra çabalayı çabalayı ölmesi beklenir. Ölümü çok zor olacağına benziyorsa vurulur. (Bu hale çok ender rastlandığı ve kimseye duyurulmadığı söylenmektedir.)

KURBAĞACIK

Belirtisi: Tepedeki bingıldak denen yerin uzun süre kemikleşmemesi.

Tedavisi: Başın o yöresi ustura ile çirtilir. Küçük yaralar meydana getirilip kanatılır. Bu yaranın üzerine kirli kara koyun yapağısı sarılır. Kurbağa iyice ezilip macun haline getirilir, kirli yünle birlikte o bölgeye yapıştırılır.

Kurşun eritilir, kurbağa şeklinde dökülüp çocuğa sarılır. (Kurşun yerine gümüş kullanıldığı da görülmüştür.)

KIZILKURT

Belirtisi: Vücutta çıkan kenarları mor, kendisi kırmızı renkli yaralar.

Tedavisi: Ziyaretlere kırmızı çaput takılır. Her türlü şurup içirilir. Şeker kestirmesi sarılır. Kızılçık kökünden lapa yapılır.

MANKAFA

Belirtisi: Başın bazı bölümlerinde yaralar çıkıp kelliğe yol açacak şekilde ilerlemesi.

Tedavisi: Yaralar oluşurken ağaç cürüğü ekilir. Hatmi, salatalık ve kabak çiçeklerinin suyundan alınıp kepeklerle karıştırılarak lapa yapılır ve başın o bölgesine sarılır.

MAYMAK

Belirtisi: Bacakların eğri olması.

Tedavisi: Yoktur. (Böyle kişiler uğursuz sayılır.)

MAYASIR

Belirtisi: Anüs ve tenasül uzuvlarındaki bir hastalık.

Tedavisi: Katran tüssüsü yapılır. Kirpi eti yedirilir. Yalanı (sarı, uzunca tüylü bir ot) dövülüp un haline getirilir, mısır ununa katılıp çörek yapılır ve yedirilir. Kekik ve yavşan suda haşlanıp buğuna tutulur. Yara dışarda ise sülük vurulur. Tavuk pisliği çöpe bulaştırılıp tatbik edilir. Bolca kuşburnu ezmesi yedirilir. Mısır yaprakları dövülüp haşlanır ve sarılır.

NEVAZİL

Belirtisi: Başın, alın kemiğinin ve dişlerin hep birden ağrması.

Tedavisi: Tepe üzeri daire vari traş edilir. Açılan bölgeye kına yakılır. Alın ve çene üstleri çirtilip karasakız veya katran sürülür. Nevazil otu kına ile karıştırılıp (lapa yapıp) baş üzerine sarılır. Mısır yaprakları dövülüp haşlanır ve başa sarılır.

ORDUBOZAN

Belirtisi: Bacaklardaki damarlar tıkanır, gittikçe morlaşıp yürüyen insana sıkıntı verir.

Tedavisi: Damardan kan alınır. Yara açılıp sülük vurulur. Çevrede damarcı denilen kişilere bu damarlar çıkartılır, yara yerleri çam sakızından yapılan merhemle sarılır.

PİSDERT

Belirtisi : Zührevî hastalıkların hepsine bu ad verilir.

Tedavisi : :Tesbit edilemedi.

PEPE

Belirtisi : Konuşurken kekelemek.

Tedavisi : Bu hastalık doğuştan da olabilir, sonradan da. Sonradan olanların sebebi korku ve şiddetli ürpertidir. Buna "lak kekeme" denir. Tedavisi aynen ahrazda olduğu gibidir.

PAMUKÇUK

Belirtisi : :Küçük (emzikteki) çocukların ağız içlerinde çıkan beyaz yaralardır. Bunlar pamuk biçiminde kabuk bağlarlar. Emmeyi veya yemeyi güçleştirir.

Tedavisi : İlık pekmez şerbeti verilir. Şeker pancarı közlenip yedirilir. Ergen kızın saçı ile silinir. Kumalı kadın ekmeği yedirilir. Kumalı kadın veya kocası ölüp de kaynına varan kadınların saçı ile silinir.

SANCI

Belirtisi : Her türlü karın ağrısına sancı denir.

Tedavisi : Yavşan kaynatılıp suyu içirilir. Kekik veya kekikyağı verilir. Kekik suda kaynatılıp ılık ılık içirilir. Karın bölgesine haşlanmış ebegümeci sarılır. Sancı cubuğu ile dövülür. Mezarlığın çevresinde koşturulur. Nane, yarpuz, kuzukulağı çayı verilir. Büyük kazanla su ısıtılıp içine oturtulur, terlemesi sağlanır. Tuzlu su ile limon içirilir. Kertilmiş sabun yedirilip ishal olmasına çalışılır.

SIZI

Belirtisi : Vücudun herhangi bir yerinin devamlı sızlaması.

Tedavisi : Sızlayan yer çirtilir. Yara açılıp sarı suyunun akması sağlanır. Soğan sarılıp yaranın işlemesi temin edilir. Balıkyağı içirilir. Sızlayan yer yağlanıp sıcak tutulur. Pıtırak otunun tohumu kaynatılıp suyu içirilir ve posası da sızlayan bölgeye sarılır.

SARILIK

Belirtisi : Halsizlik, vücudun ve daha çok göz akının sararması.

Tedavisi : Bolca kavun, karpuz ve elma hoşafı yedirilir. Karaciğer suda haşlanıp yedirilir. Ekşi ve mayhoş yiyecekler verilir. Kayısı cırı hastanın kendi sidiği ile ıslatılıp tiksinererek yemesi sağlanır. Kulak veya kaş arası kesilip

kan akıtılır. Sarılık ocağına götürülür. Bu arada sarı tavuk yedirilmesi de ihmal edilmez.

SAPLICAN

Belirtisi : Çok uşume nedeniyle vücuttaki kasılma ve hareket edememe.

Tedavisi : Sıcak tutulur, terletilir. İspirto içirilir, döşüne biber sürülür. Başka bir müdahale yapılmaz. Daha doğrusu hastanın mutlaka öleceğine inanıldığından kendi haline terkedilir.

SARI YARA

Belirtisi : Vücutta, özellikle yüzlerde çıkan sarı renkli bir yaradır.

Tedavisi : Kırk boğum dikenî yakılan hasır otu ile karıştırılır, içine inek yağı katılıp merhem yapılır ve yaralara sürülür. Isırganla yılan otu kaynatılıp, sıvı haline getirilip, kazan veya tava karası ile birlikte yaraya sürülür. Bir de yaranın üzerine çürük odun tozu ekilir.

SULU YARA

Belirtisi : Sarı yaranın bir benzeridir. Bununki kuru olmayıp devamlı sarı bir su akar.

Tedavisi : Kızıl anık otunun yaprakları iyice kaynatılıp, suda eritilir. Kökü cam sakızı ile karıştırılıp merhem yapılır. Adına «Sarı merhem» denir ki, çok yaygın bir ilaçtır.

SIĞIL

Belirtisi : Ellerin üzerinde çıkan küçük yumrular. Oldukça serttir. Ağnısı, sızısı olmaz ama, ellerin de estetiğini bozar.

Tedavisi : Siğillerin üzeri keskin bir bıçakla açılıp, kanatılır. Bir avuç arpa bir kaptı kaynatılıp, suyu süzülür ve eller içine batırılarak uzun süre bekletilir. Sonra çıkarılır ve üzerine haşlanmış olan arpa sarılır. Bir kaç gün bekletilir. Açıldığı vakit siğillerin sayısınca arpa tanesi yakılır ve külü yaraların üzerine serpilir.

Geçmezse, okutulan arpa bir ağaç dibine gömülür ve arkaya bakmadan oradan uzaklaşılır. Yine siğil sayısınca arpa tuza karıştırılıp köstebek toprağına gömülür. İğde çiçeği tuzla birlikte dövülüp yaranın üzerine sarılır. İğde ağacına da siğil sayısınca çentik çizilir.

Bu hastalığın kurbağayı elleyenler ve öldürülenlerde olduğuna inanıldığı için çevredeki çocuklar ne kurbağaya dokunur, ne de onu öldürürler.

-Devam edecek-

Şarkışla'da Hastalıklar ve tedavileri

Emin Kuzucular

— 5 —

SÜRGÜN

Belirtisi : Yaz aylarında özellikle çocuklar-
da görülen yaygın bir hastalıktır. Buna yaz is-
halli veya yeşil sürgün adı da verilir. Zehirli
olanından çok korkulur.

Tedavisi : Tuzlu ayran içirilir. Yıkanmamış
pirinc, yağsız lapa yapılıp yedirilir. Ekşi yoğur-
dun da faydalı olacağına inanılır.

ŞİŞKİNLİK

Belirtisi : Hazımsızlık nedeniyle midenin
şişmesi.

Tedavisi : Midenin üzeri su ile ovulur. Kus-
turulması için türlü yöntemlere başvurulur. Ku-
rutulmuş armut dövülüp un haline getirilir ve
kaşık kaşık yedirilir. Sancı için tatbik edilen
ilaçların hemen hepsi denenir.

SULU GÖZ

Belirtisi : Gözyaşı su gibi damlar. Bolca
akar.

Tedavisi : Karamuk kökü nar veya ayva
çiçekleri ile kaynatılır, göz dayanabildiği süre-
ce buharına tutulur. Posası lapa yapılıp göze
sarılır.

DUTALGA

Belirtisi : Hasta bayılır bayılır gider. Abuk
sabuk konuşur. Bu durum belirli aralıklarla tek-
rar eder. Nöbetler sırasında titrer ve ağzında
köpükler birikir.

Tedavisi : İssiz yerlerde buldukları hasta-
lara cinlerin ve ecinnilerin eziyet ettiklerine
inanılır. Hastalık ruhsal olduğundan tedavisi de
o yoldadır. Cinderler derya kurup suya bakar-
lar. Aynı hastalığa tutulmuş bir kişi aranıp bu-
lunur. Başına bir yorgan örtülür. Önüne bir
leğen içinde su konulur. Deryayı kuran cinder
okuyup üfler. Hastaya musallat olan cinleri ve
ecinnileri çağırır. Hepsini tek tek veya gruplar
halinde getirir. Cinder tutabildiklerini boğup

öldürür. Tutamadıklarına da yemin ettirip za-
rarsız hale getirir. Sonra çeşitli muskalar ya-
zar. Kiminin suyunu içerir, kimini yakıp burnuna
tütsü verir, kimini de eşik altına gömer.

Ben derya kuran cinderleri bizzat izledim.
Önemli olan husus, hastanın onlara karşı olan
inancı idi.

SACKIRAN

Belirtisi : Saçların dökülüp, başın çıplak
kalması. Çeşitleri ve adları şöyledir :

1 — Dingir kel : Saçların oylum oylum dö-
külüp, başta öbek öbek boşluklar meydana
gelmesi.

2 — Şimşiri kel : Başın bir bölgesinin saç-
sız kalması.

3 — Dazlak : Tepe üstünün tamamen saç-
sız kalması.

4 — Asılı kel : Başın saçsız bölgelerin-
de kepek çıkması.

5 — Şepit veya şefill kel : Başta hiçbir tü-
yün olmaması ve bir sıvının da devamlı su-
rette akması. Bunların birçoğu bulaşıcı olduğu
için bazan bir evde bu şekilde birkaç kişiye
birden rastlanabilir. Onun için bu hastalığın
adına "eveceği kel" denir.

Tedavisi : Sakız yakısı şapkalara dikilip,
başa öylece örtülür. Bazıları başlarını çirttirip
bu yakıyı üzerine sararlar. Kullanılan bir başka
ilaç da şudur : Kızılanik otu sürülle birlikte
kaynatılır, elde edilen lapa cam sakızı ile ka-
rıştırılıp başa sürülür. Bir de en az on türlü
çiçek ve gül tomurcuğu toplanır. Çiçeklerin
cinsine pek önem verilmez. Ama gül tomurcu-
ğunun olması şarttır. Bunlar birbirine karıştı-
rılıp kaynatılır. Suyu ile baş yıkanır. Ası adın-
da bir tür kırmızı toprak vardır. Yağda kav-
rulup iyice kızartılır, sonra ufalanıp toz haline
getirilir ve başa ekilir.

DUTGUN

Belirtisi : İçerde biriken posa ve idranı
dışarı atamama hali. Buna bağırsak düğümü
de denir ki, çoğu kez ölümle sonuçlanır.

Tedavisi : Dutgun olan hastaya ishal edici
bütün ilaçlar tatbik edilir. Ayrıca sabunlu su
veya zeytinyağı içirilir. İdrar zorluğu çekiliyor-
sa kamışa şiş yahut mil sokulup karnın üze-
rine bastırılır. Sıcak suya sokulup karn bölgesi
ovalanır. Makata da inceltilmiş sabun konulur.

TAVUK KARASI

Belirtisi: Hasta geceleri iyice göremez. Bunlara "bakar kör" de denilir. Hastalığın adına "peleni" diyen bölgeler de vardır.

Tedavisi: Karaciğer suda haşlanıp buharına tutulur. Pişmiş ciğer yedirilir. Elma kabuğu (ağaç veya meyva kabuğu da olur) yakılıp yağda kızartılır. Külleri merhem niyetine gözün üzerine konup bağlanır. Maya buharına tutulur. Geceleyin tavuklar kasten gıdaklatıp "al karanı ver ağımi" diye bağırılır. Bu işlem üç cuma tekrarlanır.

TİTİREK

Belirtisi: Bazı organların titremeleri ve iş yapamaz hale gelmeleri.

Tedavisi: İlica ve kaplıcalara götürülür. "Yel ipliği" bağlatılır. Kola bakır bilezik takılır. Tekke ve türbeler ziyaret edilir.

TIVGA

Belirtisi: Ağızdan, göze yakın yerlerden ve damaktan çıkan küçük, beyaz kabarcıklardır. Bazı yörelerde adına "Madavur" da denilmektedir. Çıktığı yeri cürütür oyar.

Tedavisi: Korkulan bir hastalıktır. Yaranın üzerine az kavrulmuş sıcak şeker ekilip yara deşilir. Ceraheti alınır. Üzerine kızgın eşek kanı dökülür. Eşeğin boyun hizasından alınan et de sarılır.

TIVGI

Belirtisi: Ateşli, sık öksürüklü bir hastalık türüdür. Bazan bu öksürük boğulurcasına artar.

Tedavisi: Dut taneleri pişirilip boğaza sarılır. Yaprakları da haşlanıp aynı işlem yapılır. Bundan başka siyah kuru üzüm biberle dövülüp bir bez üzerine yayılır ve boğazın üzerine konur. Üzüm, biber ve bal birbirine karıştırılıp yedirilir. Hastanın sıcak tutulmasına ve terletilmesine çalışılır. Bu yüzden ölüm nisbetinin fazla olduğu sanılmaktadır.

TOPUKSUZ

Belirtisi: Ayak topuklarının bulunmaması, Yahut sonradan bir kaza nedeniyle çürüyüp düşmesi. Asıl neden yukarda anlattığımız (Tivga: madur) hastalığının çok kere topukta çıkması ve orasını cürütüp düşürmesidir.

Tedavisi: Tıvgada yapılan ilaçlar aynen tatbik edilir. Ayrıca Donuzan böceği dövülüp yumurta ile karıştırılır ve çarpılır, topuğa sarılır. Bu hastalığa yakalananların çoğu topal olurlar.

TULUMBAZ

Belirtisi: Vücudun dıştan tulum gibi şişmesi. Bunun böbrek hastalığının sonucu olduğu tahmin edilmektedir.

Tedavisi: Böbrek hastalığında tatbik edilen ilaç ve yöntemler aynen geçerlidir.

UĞRAK

Belirtisi: Diğer adı da "çalgın"dır. Bir çeşit felç hastalığı. Ağız eğrilir ve vücut tutmaz.

Tedavisi: Dutağada tatbik edilen yöntem ve ilaçların aynı bu hastalıkta da kullanılır. Ayrıca sıcak suya sokulur. Alaman Çermiğinin yakınındaki Colü Dede tekkesi ziyaret edilir. Adak adanıp, kurban kesilir. (Bkz. Emin Kuzucular, Colü Dede, Sivas Folkloru dergisi, sayı: 25).

İlk gören kişi hastayı döver, arkasından ansızın soğuk suyun içine iter. Muska yazdırılır.

ULUK

Belirtisi: Bir hastanın dert çeke çeke taktan düşüp yatalak hale gelmesi. Ne çabucak öldürür, ne de ondurur. Yıllarca sürer gider. Sonunda vücut çürümeğe yüz tutar. Organlar eklemlerden ayrılır; kemikler parça parça dökülür. Bünye kıvrınarak toplanır, bir kütük şeklini alır.

Akçakışla'da ve Sivas'ta olmak üzere iki hastanın durumunu izledim. 7 yıl çektiler. Hiçbir müspet sonuç vermedi.

Tedavisi: Muayyen bir ilacı yoktur. Herkes her aklına geleni dener.

UYUZ

Belirtisi: Aralıklarla, yolarcasına tatlı tatlı kaşınmak.

Tedavisi: Hastanın elbisesi yakılır, kendisi de sıcak suda yıkanır. Vücut kese niyetine sürülen şal veya sert bir bezle kanatılır. Meşe yahut kavak külü yağla birlikte karıştırılıp kaşınan bölgeye sürülür.

Meşe külünün yerine kökürt sürenler de vardır.

ÜRÜFE

Belirtisi : Ateşli bir çocuk hastalığıdır. Vücut kızarır, küçük sivilceler çıkar.

Tedavisi : Derisine babasının elbisesi sürülür. Eski elbiseler yakılıp külü yaranın üzerine ekilir. Ürüfe ocağı denilen tekkelere gidilir.

UÇUK

Belirtisi : Ağız ve çevresinde ve dudaklarda küçük kabarcıkların çıkması. İçi beyaz su ile dolar ve yara saydam bir görünüm alır.

Tedavisi : İçerdeki bir hastalığın etkisini dışarda gösterdiğine inanılır. Bazan da korkudan olduğu söylenir.

Atın gem'i ağıza gecirilir. Sarı yaradaki merhem sürülür. Arpa yakılır, mısır püskülü ile dövülüp yaranın üzerine konur.

ÜŞÜTME

Belirtisi : Avcıların, kışın çok soğukta yola çıkanların el ve ayaklarının donması.

Tedavisi : Derhal ılık bir yere alınır. Özellikle ahırda bir süre bekletilir. Üşüyen yerler taze ve sıcak hayvan dışkısına sokulur. Daha sonra eski ve kendi kendine yanmakta olan da, var gübresine yatırılır.

VURUK

Belirtisi : Vücudun herhangi bir yerinde aniden morartılar belirmesi. Sızlaması ve çürümeye yüz tutması.

Tedavisi : Hemen bir taze deri bulunur, hasta bu deriye sarılır. Yağda eritilmiş doğan yedirilir. Hasta hareketsiz bırakılmaz, devamlı surette gezdirilir. Bu, bir felç başlangıcı da olabilir.

YALAMA

Belirtisi : Yaz aylarında çobanlarda, daha çok fazla ısıklık çalanlarda görülen bir dudak hastalığıdır.

Dudağın iç taraflarındaki deri kavlar, devamlı surette gicişir. Hasta ister istemez orasını yalamak ihtiyacını duyar. Bunun sonucunda dudakta aşınma olur.

Tedavisi : Çakır dikenli ile kanatılıp içindeki su akıtılır. Sülük vurulur.

YARIK

Belirtisi : El veya yüzün doğal olaylar sonunda çatlayıp yarılması.

Tedavisi : O bölgeye katran sürülür. Ellere kına yakılır. Çam sakızı eritilip yaranın üzerine konulur. Koyun sütüyle yıkanır. Koyun pisliği de sürülebilir.

YANIK

Belirtisi : Çocuklardaki koltuk altı ve ağız arası pişiklerine verilen ad.

Tedavisi : Pişik yere meşe külü serpilir. Sıcak höllükte yatırılır. Yara fazla ise, ardıç kabuğu yağda dövülüp macun haline getirilir ve düdekle (ardıç meyvası) karıştırılıp sarılır.

VURGUN

Belirtisi : Vücudun aniden sararması; su vurgunu bitkiler gibi iflah olmaması halii.

Tedavisi : Yoktur.

YEL

Belirtisi : Vücudun herhangi bir yerinin sızlaması ve şişmesi.

Tedavisi : Yel ipliği bağlatılır. Sıcak tutulur. Yağ sürülerek pansıman yapılır.

YELPİK

Belirtisi : Hasta güç nefes alır. Omuzdan solur. Kesik kesik öksürür. Balgam çıkartır.

Tedavisi : Davar kuyruğu eritilip içirilir. Nöbet şekeri yedirilir. Kedihindi denilen bir bitki kökü nöbet şekeri ile dövülüp yedirilir. Mısır kocaanlarının üzerindeki püsküller kaynatılıp içirilir; tortusu da boğaza sarılır. Adaçayı veya ıhlamur içirmek de iyi gelir. Kavrulmuş burçak kahvesi içirilir. Deve dikenli, cıtlık otu, meyan kökü, kengerle birlikte iyice kaynatılıp suyu içilir.

Çoban yastığı bitkisi kaynatılıp çiçekleri yedirilir. Sormuk otu çayının da şifalı olduğu söylenmektedir.

YÜREK AĞRISI

Belirtisi : Her türü mide ve karın ağrılarına yürek ağrısı denir.

Tedavisi : Hasta sıcak tutulur. Kızdırılmış kiremit ağrıyan yerin üzerine konur. Ayaklar sıcak suya sokulur. Sancıda kullanılan ilaçların tümü denir.

YARIM AĞRI

Belirtisi : Başın bir bölgesinin ağrması.

Tedavisi : Burun kanatılır. Buruna tuzlu su ceptirilir. Boyun bölgesi soğuk bir bezle ovulur. Bel kemiğinin etrafındaki kaslar ve alın ovalanır. Kaşla burun arası sıkıtılır. Başa dilim dilim kesilmiş turp ve patates sarılır.